

אוניברסיטת בר-אילן

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת שלח לך, תשס"ג
מספר 501מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

פרשת המרגלים - היבטים והדרכה להתנהגות

עניין המרגלים המובא בפרשתנו (י"ג-י"ד) מהווה דוגמה כיצד פעולה רצויה לכאורה, עם כוונות חיוביות, בהסכמת ה', מסתיימת בכישלון חרוץ. ה' מצווה את משה: "שלח לך אנשים" (י"ג, ב), תוך הדגשה ש"כולם אנשים ראשי בני ישראל המה" (שם, ג). כפי שמסבירים רשב"ם וראב"ע, מדובר באנשים נבחרים, בעלי כישורים, המתאימים לשליחות המסוכנת – ריגול. רש"י, בעקבות המדרש (במדבר רבה מהדורת וילנא טז, ה), מציין כי המרגלים "אותה שעה (= של הציווי) כשרים היו". אולם בעת הביצוע חל בהם שינוי כתוצאה מהמציאות בכנען, והם נעשים מתוחים ופזיזים: "וילכו ויבאו" (י"ג, כו). המהירות שהמרגלים עשו בה את דרכם מובעת בצירוף שני הפעלים שהוראתם הליכה וחזרה: "וילכו ויבאו", כפי שמביא רש"י בעקבות הגמרא בסוטה (לה, ע"א): "מהו וילכו? להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה".

החזקוני,¹ עושה את ההבחנה בין בתפיסת עולמם של המרגלים לפני ביצוע המשימה, לבין תפיסת עולמם בעת ביצוע המשימה, כפי שמפרש רש"י. את המהפך בתפיסת עולמם של המרגלים כתהליך התפתחותי, מסביר הרב יעקב קנייבסקי² תוך הדגשה שאין סתירה בדברי רש"י:

ונראה דוודאי בשעה שנבחרו כשרים היו והאמינו בה' יתברך ובמה שהבטיח משה רבינו על פי ה' שיכנסו לארץ ושיכבשו שבעה עממין וכו' (דב' ז, א-ו), אך מיד לאחר שנבחרו באו לכלל גאווה ונדמה להם שהם נבחרו לא בתור שלוחים בעלמא לספר מה שיראו, אלא בתור דיינים ופוסקים להכריע ולהחליט על עיקר ענין ביאת הארץ אם זה אפשרי ואם זה כדאי, וזה עצה רעה שנצנץ בהם מיד אחרי שנבחרו עוד טרם שהלכו לתור, לחשוב שבידם תלוי ההכרעה אם להיכנס לארץ או לא.

התפיסה המעוותת של המרגלים את פשר שליחותם נבעה מן הגאווה, כפי שמסביר הרב קנייבסקי (שם) בהמשך דבריו:

ובאמת הרי לא נשלחו כלל כדי לחוות דעתם על עיקר ביאת הארץ שזהו כבר מצווים ומובטחים מה' יתברך, רק נשלחו לראות ולספר מה שיראו בעיניהם כדי לתת לישראל מושג מה על מהות הארץ אשר עומדים להיכנס אליה, והם בגאותם חשבו שנשלחו כדי לברר עיקר ענין ביאת הארץ ואע"פ שזה כבר מובטח להם מה' יתברך לתת להם את 'ארץ הכנעני והחתי' וכו' (שמ' י"ג, ה), מכל מקום נתקלקלה אמונתם, כי הגאווה מקלקלת ומחרבת את האמונה ורומא ליצלן וחשבו שעיקר ענין הכניסה לארץ ישראל צריכה בירור והכרעה והם הם יהיו המכריעים.

¹ ר' חזקיה בר מנחם, מפרשני צרפת במאה הי"ג בפירושו לתורה על אתר: פירוש החזקוני על התורה, מהדורת הרב חיים דוב שעוועל, ירושלים תשמ"ב, עמ' תנח.

² בספרו ברכת פרוץ לפרשתנו, בני-ברק תשל"ט, עמ' נו.

יוצא אפוא, כי חטא המרגלים יסודו בגאווה. אולם ממה נבעה הגאווה? היא נבעה מחוסר אמונה וחוסר יראת שמים, שכן גאווה היא ההפך מיראת שמים, כפי שאמר שלמה המלך: "יראת ה' שְׁנֵאת רַע גֵּאה וּגְאוּן" (מש' ח, יג). מהותה של יראת ה' היא לשנוא את הרַע, ועל כן גם את הגאווה ואת בעלי הגאווה. יראת שמים נובעת דווקא ממידת השפלות. ואומר רבינו בחיי³:

ודבר ידוע כי מידת הגאווה בקצה האחד ומידת השפלות בקצה השני, ומי שמתנהג בענין הבינוני ועומד על המיצוע יקרא ענווה, כי לשון ענווה בלשוננו הוא המידה הממוצעת בין הגאווה והשפלות... וכן כתוב במשה רבינו עליו השלום: 'והאיש משה ענו מאד' (במ' י"ב, ג), הוסיף "מאד" להורות שלא רצה משה לעמוד על המיצוע שהיא הענווה, אלא נטה אל מידת השפלות, זהו שאמר "מאד"⁴.

יש לציין את הסמיכות של פרשת המרגלים שבראש פרשתנו, לפרשת מרים, כפי שמסביר רש"י (במ' י"ג, ב) בעקבות מדרש תנחומא (שלח ה): "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר". חטא המרגלים היה הוצאת דיבה על הארץ: "ויציאו דבת הארץ אשר תרו אתה" (במ' י"ג, לב). כאשר אין יראת שמים, יש גאווה המביאה להידרדרות עד לשפל המדרגה, דהיינו אין הבחנה בין האמת לשקר, ומתוך כך מגיעים לזלזול ולהוצאת דיבה, מבלי להבחין ולדעת את התוצאות.

ד"ר אברהם גוטליב
המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ומפעל מקראות גדולות "הכתר"

³ בן רבנו אשר, מקובל ופרשן ספרדי, בסוף המאה הי"ג בסרגוסה שבספרד, בן למשפחה הידועה של אבן-קלאוה, ותלמידם של ר' שלמה בן אדרת (הרשב"א) ור' יצחק בן טודרוס בספרו המונומנטלי **כד הקמח**, המהווה אנציקלופדיה ליהדות, בערך "גאווה" (מהדורת מישור, חלק ראשון, ארץ ישראל ניו-יורק תשנ"ו, עמ' צו-קג).

⁴ על ענוותנותו של משה, ראו מאמרי "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" - הענווה כיסוד למידות ודרך ארץ", דף שבועי מס' 446, פרשת בהעלותך, תשס"ב.